

Πολιτική αντιπαράθεση Ελλήνων και Περσών στον Ηρόδοτο (VII 101-104)

Νικόλαος Α. Πέτσας
nikospetsas64@gmail.com

Φιλολόγος, PhD, Med, MA, 2^ο Πειραματικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη. Αντικείμενο του εκπαιδευτικού σεναρίου αποτελεί η 12^η ενότητα του σχολικού εγχειριδίου των *Ηροδότου Ιστοριών*, που διδάσκεται στην Α΄ Γυμνασίου. Ο διάλογος ανάμεσα στον Ξέρξη και τον Δημάρατο αντικατοπτρίζει μια κατεξοχήν πολιτική διαφορά ανάμεσα στον απολυταρχισμό και στην ελευθερία. Πρόκειται ουσιαστικά για σύγκρουση δύο μορφών πολιτισμού στα όρια της Ευρώπης με την Ασία. Οι Πέρσες υπακούουν σε έναν απόλυτο δεσπότη, τον τρέμουν και τον προσκυνούν. Οι Έλληνες είναι ανεξάρτητοι, δρουν ελεύθερα και σέβονται πάνω απ' όλα τον νόμο. Η ελευθερία αποτελεί γι' αυτούς αξίωμα ζωής, που καθορίζει, όπως έχει επισημανθεί εύστοχα από την de Romilly, τη θεμελιώδη αυθεντικότητα του ελληνικού πολιτισμού. Η συγκρότηση ομάδων από τους μαθητές, η ανάθεση μικροεργασιών, η παρουσίαση των αποτελεσμάτων και η συζήτησή τους στην τάξη και η αξιοποίηση των ΤΠΕ συντελούν στην ουσιαστική προσέγγιση του θέματος.

Λέξεις κλειδιά: Διαθεματική προσέγγιση, ομαδοσυνεργατική μάθηση, αξιοποίηση ΤΠΕ.

Εισαγωγή

Ταυτότητα διδακτικού σεναρίου

Τάξη: Α΄ Γυμνασίου

Γνωστικό αντικείμενο: Αρχαία Ελληνική Γραμματεία από μετάφραση. *Ηροδότου Ιστορίες*

Διδακτική ενότητα: 12^η (Βιβλίο έβδομο [VII] 101-104)

Εκτιμώμενη διάρκεια: Τέσσερις (4) διδακτικές ώρες σε δύο συνεχόμενα δίωρα

Χώρος: Το εργαστήριο πληροφορικής (1^η και 2^η διδακτική ώρα) και η αίθουσα διδασκαλίας (3^η και 4^η διδακτική ώρα)

Συμβατότητα με το Α.Π.Σ. & το Δ.Ε.Π.Π.Σ.

Η συγκεκριμένη ενότητα του σχεδίου διδασκαλίας που προτείνεται εδώ και ο τρόπος προσέγγισής της βρίσκονται σε πλήρη συμβατότητα με τη συλλογιστική του Α.Π.Σ. (ΦΕΚ 303B/13-03-2003: 3816-17) και του Δ.Ε.Π.Π.Σ. (ΦΕΚ 303B/13-03-2003: 3809) του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας από μετάφραση στο Γυμνάσιο, διότι:

α) Ανταποκρίνονται σ' εκείνες τις επιδιώξεις του Α.Π.Σ., που αφορούν την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ερμηνεύει ο Ηρόδοτος το ιστορικό γεγονός της σύγκρουσης Ελλήνων και Περσών.

β) Συμβάλλουν στην κατανόηση του χώρου στον οποίο συμβαίνουν τα γεγονότα και του χρόνου κατά τον οποίο εξελίσσονται.

γ) Προσφέρονται για την κατανόηση της ιστοριογραφικής αντίληψης του Ηροδότου, δηλαδή του τρόπου με τον οποίο ερμηνεύει το ιστορικό γεγονός της σύγκρουσης ανάμεσα στους Έλληνες και τους Πέρσες, και για την εκτίμηση τόσο της πρώτης απόπειρας καταγραφής οικουμενικής ιστορίας και του ανθρωποκεντρικού της χαρακτήρα, όσο και της σύνδεσης της πολεμικής σύγκρουσης με την αντιπαράθεση του ασιατικού με τον ελληνικό κόσμο και λόγο: πολιτική-πολιτειακή, πολιτιστική-ιδεολογική σύγκρουση.

δ) Βοηθούν στην εκτίμηση της αφηγηματικής τέχνης του Ηροδότου και στην αντίληψη της λογοτεχνικής αξίας του έργου.

ε) Αποτελούν πρόσφορο πεδίο αξιοποίησης διαφορετικών εναλλακτικών υποστηρικτικών υλικών, όπως είναι οι ΤΠΕ και το διαδίκτυο.

στ) Ανταποκρίνονται στην ανάγκη εφαρμογής σύγχρονων τεχνικών διδασκαλίας και μάθησης, όπως είναι η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση του κειμένου.

ζ) Προσφέρονται για διαθεματική, διεπιστημονική προσέγγιση μέσα από τα άλλα μαθήματα, όπως την ιστορία, τη λογοτεχνία, τη γεωγραφία κ.ά.

Γενικός Σκοπός

Να προσεγγίσουν οι μαθητές τον διάλογο Ξέρξη – Δημάρατου όχι ως διήγηση γεγονότων που συνέβησαν αλλά ως έκθεση βασικών αρχών της φιλοσοφίας του Ηροδότου για την ιστορία. Στον διάλογο δίνεται ανάγλυφα η αντίθεση στη νοοτροπία των δύο κόσμων, Ελληνικού και Περσικού, αλλά και ο αλαζονικός χαρακτήρας του Ξέρξη.

Επιμέρους στόχοι ως προς το γνωστικό αντικείμενο και ως προς τη μαθησιακή διαδικασία

Σε επίπεδο γνώσεων (Σπανάκου, ²2007: 67)

α) Να κατανοήσουν οι μαθητές τις διαφορές (πολιτικές, πολιτιστικές, ιδεολογικές) του ασιατικού/περσικού και του ελληνικού κόσμου (Μαρωνίτης, 1987: 18), όπως αυτές εκφράζονται από τον Ξέρξη και τον Δημάρατο αντίστοιχα. Η αντιπαράθεση του κόσμου της Ανατολής με τον κόσμο των ελληνικών πόλεων-κρατών στο ζήτημα της εξουσίας δεν αποτελεί απλώς ένα σημαντικό δομικό στοιχείο αλλά το κρίσιμο ερμηνευτικό δεδομένο για τον Ηρόδοτο (Cartledge, 2004: 288).

β) Να γνωρίσουν τους δύο συνομιλητές, τον Δημάρατο και, ιδίως, τον Ξέρξη (Αλιφέρης, 1987: 24), που πρωταγωνιστεί στην τελευταία και πιο δραματική σελίδα των ελληνοπερσικών πολέμων.

γ) Να κατανοήσουν τη λειτουργία του διαλόγου Ξέρξη – Δημάρατου στο ηροδότειο έργο, το γεγονός δηλαδή ότι λειτουργεί επιβραδυντικά (Ρεγκάκος, 2009: 115) στον αφηγηματικό ρυθμό του έβδομου βιβλίου.

δ) Να εκτιμήσουν τον διάλογο ως αφηγηματική τεχνική του ιστορικού.

Σε επίπεδο δεξιοτήτων

α) Να ασκηθούν οι μαθητές στην ηθογραφία των προσώπων του διαλόγου, αξιοποιώντας στοιχεία του κειμένου.

β) Να ασκηθούν στην ομαδοσυνεργατική μάθηση.

γ) Να καλλιεργήσουν δεξιότητες αναφορικά με τη χρήση των ΤΠΕ, τη συνδυαστική σκέψη, την ανάληψη ρόλων, την άσκηση της προφορικότητας.

Σε επίπεδο στάσεων

Να διακρίνουν οι μαθητές στο κείμενο αξίες που προβάλλει καθένας από τους δύο συνομιλητές: υλική ισχύς και δεσποτισμός από τη μια, αρετή, ελευθερία και νόμος από την άλλη, ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν και να ερμηνεύουν τη δράση των προσώπων (Αλιφέρης, 1987: 29), και να τις παραβάλλουν με σύγχρονες στάσεις και συμπεριφορές.

Στο εκπαιδευτικό σενάριο αξιοποιούνται εργαλεία που προσφέρουν οι Τεχνολογίες της Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Ενδείκνυνται το εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ: ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΕΣ, Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ» του Μιχάλη Δήμου, Σχολικού Συμβούλου, καθώς και έγκυρες μηχανές αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο. Στις σύγχρονες κοινωνίες της γνώσης και της πληροφορίας οι ΤΠΕ παρέχουν τη δυνατότητα ποιοτικής βελτίωσης της μαθησιακής διαδικασίας μέσα από τα νέα μαθησιακά περιβάλλοντα που διαμορφώνουν. Εξυπηρετούν την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων, όπως η επίλυση προβλήματος, η επικοινωνία και η συνεργασία καθώς και η μαθητική δημιουργία σ' ένα περιβάλλον κριτικής μάθησης. Εξάλλου, οι σημερινοί νέοι είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένοι με την ψηφιακή τεχνολογία, ενώ η οθόνη του ηλεκτρονικού υπολογιστή αφενός αποτελεί παράθυρο στον κόσμο της γνώσης και αφετέρου συνιστά μια νέα δυναμική εξέλιξη στη μαθησιακή τους προσπάθεια (Θεοφιλίδης, 2009: 85). Για την υλοποίηση του σεναρίου χρειάζεται σύνδεση στο διαδίκτυο, φορητοί υπολογιστές, διαδραστικός πίνακας.

Προτεινόμενη Διδακτική Μεθοδολογία

«Η μαθησιακή διαδικασία πρέπει να είναι εποικοδομητική (J. Piaget), ενεργητική και ανακαλυπτική (J. Bruner), να βασίζεται στην αυθεντική μάθηση και εμπειρία, και ο εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο του συντονιστή, του εμπυχωτή και του καθοδηγητή στη διαδικασία της ανακάλυψης (J. Bruner). Βασικό άξονα της σύγχρονης διδακτικής πρέπει να αποτελεί και η συμμετοχική – συνεργατική μάθηση και, επομένως, μια διδασκαλία προσεκτικά οργανωμένη πρέπει να ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών και ευρύτερα την κοινωνική αλληλεπίδραση (L. Vygotsky)» (Βακαλούδη, 2012: 52-3). Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο εφαρμόζει κυρίως τη συνεργατική μέθοδο αλλά και τη συζήτηση, την αξιοποίηση κατάλληλων και στοχευμένων ερωτήσεων και την ιδεοθύελλα, χρησιμοποιεί τεχνικές της βιωματικής μάθησης, όπως είναι η δραματοποίηση και το παιχνίδι ρόλων, και αξιοποιεί τις ΤΠΕ, στον βαθμό που αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν. Δίνεται έμφαση στην ουσιαστική επικοινωνία και συνεργασία των μαθητών για την παραγωγή της γνώσης, παρά στη μονόπλευρη μετάδοσή της από τον διδάσκοντα.

Ανάπτυξη της διδακτικής πρότασης

Φάσεις διδασκαλίας

1^η φάση διδασκαλίας (1^η διδακτική ώρα): Θεματική πλαισίωση της ενότητας

Η διδασκαλία ξεκινά με την ένταξη της ενότητας στο έβδομο βιβλίο των *Ιστοριών* του Ηροδότου, παρουσιάζοντας συνοπτικά το περιεχόμενο των προηγούμενων κεφαλαίων.

Ενδιαφέρουσα ως εναλλακτικός τρόπος αφόρμησης είναι η πρόταση (Κακριδή, ²1978: 198), για να προετοιμαστούν τα παιδιά ψυχολογικά για τον διάλογο και για να δουν ανάγλυφα, μέσα από τα ίδια τα κείμενα, πόσο ο τρόπος που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες τη μοίρα τους

μέσα στο πέρασμα των αιώνων μένει πάντοτε ο ίδιος (Βουγιούκας & Κουτσούρης, 1999: 62), να διαβαστεί από τα Απομνημονεύματα του στρατηγού Μακρυγιάννη η απάντηση που έδωσε, το 1825, λίγο πριν από τη μάχη στους Μύλους, στην απορία του Γάλλου ναυάρχου de Rigny πώς θα μπορούσαν οι Έλληνες να αντιμετωπίσουν τον Ιμπραήμ με τόσο αδύναμες θέσεις. Το κείμενο του Μακρυγιάννη μπορούμε να το παρουσιάσουμε στον διαδραστικό πίνακα αναζητώντας το στο διαδίκτυο.

2^η φάση διδασκαλίας (1^η διδακτική ώρα): Πρώτη ανάγνωση του κειμένου

Ο φιλόλογος αναλαμβάνει να κάνει την πρώτη ανάγνωση του κειμένου. Ακολουθεί η σημασιολογική διευκρίνιση των άγνωστων για τους μαθητές λέξεων και η περιληπτική απόδοση του νοήματος της ενότητας από έναν μαθητή. Αξιοποιούμε τους πλαγιότιτλους της υπό διδασκαλία ενότητας συνδέοντάς τους νοηματικά με τα θεματικά κέντρα της. Έπεται η καταγραφή των κύριων σημείων της ενότητας στον πίνακα:

Τόπος: Δορίσκος της Θράκης, κοντά στις εκβολές του ποταμού Έβρου.

Χρόνος: Άνοιξη του 480 π. Χ.

Πρόσωπα: Ο Πέρσης βασιλιάς Ξέρξης και ο πρώην βασιλιάς της Σπάρτης Δημάρατος.

Θέμα: Ο διάλογος των δύο ανδρών.

3^η φάση διδασκαλίας (2^η διδακτική ώρα): Διάκριση ομάδων και διανομή ρόλων στα μέλη της κάθε ομάδας

Στη συνέχεια της διδακτικής διαδικασίας οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες κατά προτίμηση των τεσσάρων ατόμων. Ο αριθμός των ομάδων αλλά και των μελών τους εξαρτάται από τον αριθμό των μαθητών του τμήματος. Η επιλογή του θέματος των ομάδων γίνεται από τον εκπαιδευτικό και πρέπει να είναι σε αντιστοιχία και με το γνωστικό επίπεδο κάθε ομάδας, ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε κάθε μαθητή να λειτουργήσει ομαδοσυνεργατικά. Στο συγκεκριμένο σενάριο οι μαθητές χωρίζονται μόνοι τους σε επτά (7) τριμελείς ή τετραμελείς ομάδες, οι οποίες αναλαμβάνουν να προσεγγίσουν διαφορετικές πτυχές του κειμένου ανάλογα με το φύλλο εργασίας τους, το οποίο είναι αναρτημένο στο ιστολόγιο της τάξης, και σε μία (1) διμελή, που θα παρουσιάσει δραματοποιημένο τον διάλογο. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να επιτευχθεί αποτελεσματικότερα η ολιστική θεώρηση του κειμένου μέσα στη σχολική τάξη.

Πρώτη ομάδα Ψυχολόγων: Αναλαμβάνουν να καταγράψουν τα ηθογραφικά στοιχεία του Ξέρξη με βάση στοιχεία του κειμένου, δηλαδή να εντοπίσουν στοιχεία που αφορούν τις σκέψεις, τις δράσεις, τα συναισθήματα, τις αξίες, τις ιδέες και τη συμπεριφορά του προσέχοντας για παράδειγμα, τη διπλή επανάληψη του χρονικού επιρρήματος «τώρα» στην αρχή του κεφ. 101 και το διπλό γέλιο του Ξέρξη (κεφ. 103 και 105) μετά τα λόγια του Δημάρατου. Για να σχηματίσουν μια πρώτη εντύπωση για τον χαρακτήρα του Πέρση βασιλιά, μπαίνουν στην ιστοσελίδα του Ψηφιακού Σχολείου και διαβάζουν ορισμένα αποσπάσματα από το έβδομο βιβλίο των Ιστοριών του Ηροδότου, κυρίως σχετικά με τη ζεύξη του Ελλησπόντου και το μαστίγωμα της θάλασσας.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να τονίσουν πως ο Πέρσης βασιλιάς χαρακτηρίζεται από αλαζονεία, βεβαιότητα παντοδυναμίας, περιφρόνηση προς τον νόμο και προς την αξία της ελευθερίας.

Επίσης, αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να επισημάνουν πως στην αρχή του κεφ. 101 ο Ξέρξης υποβάλλει «*τώρα*» την ερώτηση στον Δημάρατο αν θα τολμήσουν οι Έλληνες να του αντισταθούν. Η διπλή επανάληψη του χρονικού επιρρήματος ως αφετηρίας έναρξης του διαλόγου οφείλεται στο γεγονός ότι ο Ξέρξης είναι επηρεασμένος από την καταμέτρηση και επιθεώρηση στρατού και στόλου που προηγήθηκε στον Δορίσκο και έχει τη βεβαιότητα πως κανείς δεν θα τολμούσε να του αντισταθεί. Γι' αυτό τον λόγο η ερώτηση που υποβάλλει στον Δημάρατο αποτελεί μορφή των ρητορικών ερωτήσεων (σχήμα υποφοράς και ανθυποφοράς), από τη στιγμή που ο ίδιος ο Ξέρξης δίνει αμέσως μετά απάντηση: «*Γιατί, όπως πιστεύω ... δε θα 'ναι σε θέση ν' αντιμετωπίσουν την επίθεσή μου*». Θέλει όμως να ακούσει τη γνώμη και του Δημάρατου, ο οποίος επίσης πρέπει να παρακολουθήσει την επιθεώρηση στρατού και στόλου στον Δορίσκο, για να επαληθεύσει τυπικά από έναν πρώην αντίπαλό του την άποψή του, ουσιαστικά όμως για να ακούσει αυτό που θέλει να ακούσει, να ευχαριστηθεί και να αυτοεπιβεβαιωθεί μέσω της κολακείας. Στον Ξέρξη δεν κυριαρχεί μόνο η λογική αλλά και το συναίσθημα, γι' αυτό δεν πείθεται από τον Δημάρατο και θα υποστεί τις συνέπειες.

Ακόμη, αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να προσέξουν πως ο Ξέρξης δεν διστάζει να ειρωνευτεί προκλητικά τον Δημάρατο, γιατί βρίσκεται σε αναμφισβήτητη θέση ισχύος (κεφ. 103): «*Και μάλιστα, αν όλοι οι πολίτες σας έχουν την αξιοσύνη που τους αποδίδεις, ε, εσύ σαν βασιλιάς τους πρέπει, σύμφωνα με τους νόμους σας, ν' αντιμετωπίσεις διπλάσιους αντιπάλους*».

Αξιολογείται, τέλος, η ικανότητα των μαθητών να παρατηρήσουν πως το διπλό γέλιο του Ξέρξη (κεφ. 103 και 105) μετά τα λόγια του Δημάρατου συμβολίζει την ύβρη του Πέρση βασιλιά και την επικείμενη τιμωρία του. Η περιφρόνηση προς το πρόσωπο του συνομιλητή του, ο οποίος προειδοποιεί τον βασιλιά για την επερχόμενη πτώση, δείχνει πως ο Ξέρξης βαδίζει προς την καταστροφή του. Το γέλιο του Ξέρξη θυμίζει το γέλιο των μνηστήρων στην *Οδύσσεια* (υ, 345-7 και υ, 358), που δεν άργησε να μετατραπεί σε θρήνο.

Δεύτερη ομάδα Ψυχολόγων: Αναλαμβάνουν να καταγράψουν τα ηθογραφικά στοιχεία του Δημάρατου με βάση στοιχεία του κειμένου, δηλαδή να εντοπίσουν στοιχεία που αφορούν τις σκέψεις, τις δράσεις, τα συναισθήματα, τις αξίες, και τη συμπεριφορά του προσέχοντα, για παράδειγμα, την εναρκτήρια ερώτησή του στον Ξέρξη (κεφ. 101), πώς αντιμετωπίζει την πρόκληση που του είχε απευθύνει στο κεφ. 103 ο Πέρσης βασιλιάς και τον τρόπο με τον οποίο σταματά τη συζήτηση με τον Ξέρξη στο τέλος του κεφ. 104.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να προσέξουν, με βάση το κείμενο, πως ο Δημάρατος με την εναρκτήρια ερώτησή του στον Ξέρξη (κεφ. 101) : «*Βασιλιά μου, να σου πω την αλήθεια ή λόγια που θα σου δώσουν χαρά να τ' ακούσεις;*» παρουσιάζεται να γνωρίζει την ανθρώπινη ψυχολογία χρησιμοποιώντας μια τυπική έκφραση, με την οποία οι σύμβουλοι του Μεγάλου Βασιλιά εισάγουν τις απόψεις τους. Είναι πικραμένος λόγω της άδικης συμπεριφοράς των συμπατριωτών του απέναντί του αλλά και αντικειμενικός, διότι δεν διστάζει να πλέξει το εγκώμιο των Λακεδαιμονίων (κεφ. 104), μολονότι το ατομικό του συμφέρον του υπαγορεύει να επιθυμεί την ήττα της πατρίδας του. Ακόμη, είναι εύστροφος, όπως καταδεικνύουν αφενός το γεγονός ότι απορρίπτει με λεπτή ειρωνεία (κεφ. 104: «*κι όσο είναι στο χέρι μου ούτε καν θα μονομαχούσα*») την πρόκληση που του είχε απευθύνει στο κεφ. 103 ο Πέρσης βασιλιάς και αφετέρου ο διπλωματικός τρόπος με τον οποίο, στο

τέλος του κεφ. 104, σταματά τη δυσάρεστη συζήτηση και ταυτόχρονα εκφράζει την ευγνωμοσύνη του στον Πέρση βασιλιά.

Αξίζει να επισημανθεί το γεγονός ότι ο Ηρόδοτος παρουσιάζει με ευνοϊκό τρόπο τη μορφή του εξορισμένου από τους συμπολίτες του βασιλιά Δημάρατου, αν και αυτός, προδίδοντας στην ουσία την Ελλάδα, βρήκε μια νέα ταυτότητα αρχικά ως υποτελής του Δαρείου (VI 70) και αργότερα ως σύμβουλος του Ξέρξη κατά τη διάρκεια της εκστρατείας εναντίον της Ελλάδας (Bichler & Rollinger, 2006: 128; How & Wells, 1980: 348; Romm, 2004: 205).

Πρώτη ομάδα Φιλολόγων: Αναλαμβάνουν να αξιολογήσουν τη χρήση του διαλόγου ως αφηγηματικής τεχνικής του Ηροδότου στη συγκεκριμένη ενότητα. Μπαίνουν στο Ψηφιακό Σχολείο, για να θυμηθούν όσα διδάχθηκαν για τον διάλογο ως αφηγηματική τεχνική στην *Οδύσσεια*.

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να επισημάνουν πως ο Ηρόδοτος δεν διατυπώνει στην ενότητα αυτή τις σκέψεις του σε ευθύ λόγο· αντίθετα, χρησιμοποιεί μια τεχνική μη αναμενόμενη για ιστορικό κείμενο, τον διάλογο, ο οποίος είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικός, διότι φωτίζει το ήθος των προσώπων, τη νοοτροπία, τον τρόπο σκέψης τους, τις αξίες, τον κόσμο που αντιπροσωπεύουν, χωρίς να απομακρύνεται από την κύρια γραμμή εξιστόρησης (Σπανάκου, ²2007: 68). Επίσης, ο διάλογος μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα τα ιστορικά γεγονότα και το κείμενο κερδίζει σε αληθοφάνεια και ζωντάνια. Βέβαια, είναι πολύ πιθανό το υλικό της συζήτησης ανάμεσα στον Ξέρξη και στον Δημάρατο ή σε άλλους βασικούς συμβούλους του Πέρση βασιλιά, όπως ήταν ο Αρτάβανος ή η Αρτεμισία, να το έχει αναπλάσει ή ανακατασκευάσει ο ίδιος ο Ηρόδοτος λόγω της μεσολάβησης πενήντα ετών από τους Περσικούς Πολέμους έως τη συγγραφή των *Ιστοριών* (Sancisi-Weerdenburg, 2007: 526). Αξίζει να υπογραμμιστεί πως δεν διαλέγονται απλώς ο Ξέρξης και ο Δημάρατος, αλλά δύο αντίθετοι κόσμοι, που δεν μπορούν να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο.

Δεύτερη ομάδα Φιλολόγων: Αναλαμβάνουν να εξηγήσουν την επιλογή του Δημάρατου ως συνομιλητή του Ξέρξη. Μπαίνουν στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας και διαβάζουν από το έβδομο βιβλίο των *Ιστοριών* του Ηροδότου έναν ανάλογο διάλογο (κεφ. 234-5 και 237) ανάμεσα στον Ξέρξη και τον Δημάρατο μετά τη μάχη των Θερμοπυλών.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να επισημάνουν πως ο Δημάρατος επιλέγεται ως συνομιλητής του Ξέρξη, διότι αντιπροσωπεύει τον κόσμο με τον οποίο θα συγκρουστεί ο βασιλιάς των Περσών, την Ελλάδα, και επιπλέον είναι Λακεδαιμόνιος. Το γεγονός ότι ο Δημάρατος έχει προδώσει την πατρίδα του τον καθιστά κατάλληλο για τον έπαινο της Σπάρτης και της Ελλάδας, διότι ενεργεί κατ' αυτόν τον τρόπο παρά το μίσος του για τους Λακεδαιμόνιους που τον εκθρόνισαν, αναγκάζοντάς τον να καταφύγει αρχικά στην αυλή του Δαρείου ως σύμβουλός του και αργότερα του Ξέρξη. Έτσι, ο λόγος του αποκτά αντικειμενικότητα και πειστικότητα. Επίσης, με τους Λακεδαιμόνιους θα συγκρουστεί αρχικά ο Ξέρξης στις Θερμοπύλες (μέσα Αυγούστου του 480 π. Χ.) θέτοντας σε δοκιμασία την εμπιστοσύνη του στην αναμφισβήτητη αριθμητική υπεροχή του (Σπανάκου, ²2007: 68).

Πρώτη ομάδα Πολιτικών Επιστημόνων: Αναλαμβάνουν να ανιχνεύσουν στο κείμενο, σημειώνοντας τις αντίστοιχες λέξεις και φράσεις, στοιχεία που αφορούν την πολιτική ιδεολογία του ασιατικού/περσικού κόσμου. Μπαίνουν στον ιστοχώρο Ελληνικός Πολιτισμός και διαβάζουν το σχετικό με τις ιδέες του Ηροδότου κεφάλαιο.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να παρουσιάσουν τον Ξέρξη ως τον χαρακτηριστικό εκπρόσωπο του δεσποτισμού της Ανατολής (Τσολάκης, 1999, 76), της απόλυτης μοναρχίας. Δύο είναι οι λόγοι που αμφισβητεί την άποψη του Δημάρατου (Dihle, 1998: 49). Πρώτον, πιστεύει στην αριθμητική – υλική υπεροχή (στο κεφ. 103 προβάλλει τη συντριπτική αναλογία των Περσών έναντι των Ελλήνων θεωρώντας αδιανόητη την προβολή αντίστασης από τους δεύτερους στους πρώτους). Και δεύτερον, θεωρεί το μαστίγιο και τον φόβο που ο ίδιος προκαλεί ως τα αποτελεσματικότερα μέσα, για να εξασφαλίσει την απόλυτη υποταγή των υπηκόων του (κεφ. 103: «να 'ναι καλά το μαστίγιο που θα τους ανάγκαζε»). Συνεπώς, μαστίγιο και φόβος αποτελούν το ιδεολογικό – πολιτικό υπόβαθρο του κόσμου της Ασίας. Τα πάντα είναι ζήτημα διαταγής ενός ανθρώπου και τυφλής υποταγής των πολλών (Μαρωνίτης, 1964:76). Οι βάρβαροι πολεμούν, διότι φοβούνται, κάτω από το κράτος της βίας. Κυριαρχεί η ανατολίτικη νοοτροπία της τυφλής υπακοής στον αφέντη. Ο Ξέρξης βλέποντας τους Σπαρτιάτες ως άτομα και μετρώντας αριθμούς σκέπτεται με όρους της φύσης («δίκαιο του ισχυρού») (Raaflaub, 2007: 164). Παραβλέπει τη σημασία των πολιτικών θεσμών (νόμοι, ελευθερία) στην αντίσταση των Ελλήνων κατά των Περσών. Ακόμη, ο Πέρσης βασιλιάς προβάλλει το επιχείρημα πως η ελευθερία αποτελεί για τους Έλληνες μειονέκτημα (εννοεί την ελευθερία ως τη δυνατότητα να κάνει κάποιος ό, τι θέλει), γεγονός που τους προκαλεί χαλάρωμα (κεφ. 103).

Στο σημείο αυτό αξίζει να καταγραφεί μια διαφορετική άποψη (Asheri & Lloyd, 2010: 212): στον διάλογο Ξέρξη και Δημάρατου: η αντιδιαστολή Περσίας και Σπάρτης δεν αναφέρεται στη διαφορά δεσποτισμού και ελευθερίας, αλλά μάλλον στα προσωπικά εξουσιαστικά χαρακτηριστικά ενός αυταρχικού δυνάστη σε αντίστιξη προς την απρόσωπη και αυστηρή φύση της έννομης τάξης.

Δεύτερη ομάδα Πολιτικών Επιστημόνων: Αναλαμβάνουν να ανιχνεύσουν στο κείμενο, σημειώνοντας τις αντίστοιχες λέξεις και φράσεις, στοιχεία που αφορούν την πολιτική ιδεολογία του ελληνικού/σπαρτιατικού κόσμου. Μπαίνουν στον ιστοχώρο Ελληνικός Πολιτισμός και διαβάζουν το σχετικό με τις ιδέες του Ηροδότου κεφάλαιο.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να προσέξουν πως ο Δημάρατος εκπροσωπεί τον ελληνικό κόσμο της πολιτικής ελευθερίας, του νόμου και της αρετής. Παραδέχεται πως η πενία χαρακτηρίζει τους Έλληνες, χάρη όμως στην αρετή, η οποία αποκτήθηκε με τη σοφία και τον νόμο, αγωνίζονται εναντίον της πενίας και του δεσποτισμού (κεφ. 102). Το μάθημα από την ελληνική νίκη δείχνει το ηθικό πλεονέκτημα που παρέχει η φτώχεια (De Romilly, 2007: 50). Τη φτώχεια οι Έλληνες την καταπολεμούν με τις ποικίλες δεξιότητες, τις πρακτικές γνώσεις και την εργατικότητα. Σχετικά με τον δεσποτισμό, η αρετή βοηθάει τους Έλληνες να υψωθούν σε ελεύθερες προσωπικότητες και να πραγματώνουν το σωστό από ελεύθερη βούληση και όχι γιατί τους το επιβάλλει με τη βία κάποιος άλλος. Γι' αυτό τον λόγο απορρίπτουν τις προτάσεις του Ξέρξη, οι οποίες αποσκοπούν στην υποδούλωση της Ελλάδας (κεφ. 102). Είναι προφανές το διαφορετικό νόημα που δίνουν στην ελευθερία ο Ξέρξης και ο Δημάρατος: για τον πρώτο σημαίνει τη δυνατότητα να κάνει κάποιος ό, τι θέλει, ενώ για τον δεύτερο την εκούσια υπακοή κάποιου στον νόμο, τον οποίο όμως ορίζει ο ίδιος ο ελεύθερος άνθρωπος, οι επιταγές του είναι πάντα ίδιες και δεν εξαρτώνται από τις εκάστοτε διαθέσεις του δεσπότη (Dihle, 1998: 50). Η ελευθερία αποτελεί για τον Ηρόδοτο τη λυδία λίθο της αξίας ενός πολιτεύματος (Μαρκιανός, 1994:52). Ο νόμος είναι ένας

κανόνας που ενδυναμώνει την κοινότητα, επιβάλλεται από μόνος του και στον οποίο όλοι υπακούουν με απόλυτη αφοσίωση χωρίς περιθώρια άλλης επιλογής και δράσης (Μαρκιανός, 1978: 56; Raaflaub, 2007: 164). Άλλωστε, εξαιτίας αυτού του κυρίαρχου νόμου, που υψώνεται πάνω απ' όλους τους βασιλείς, είχε εκπέσει ο Δημάρατος από τη βασιλεία (Romm, 2004: 202). Τα σχετικά γεγονότα εκθέτει ο Ηρόδοτος στο έκτο βιβλίο των *Ιστοριών* του, στα κεφ. 61-71.

Ομάδα Γεωγράφων: Αναλαμβάνουν να εντοπίσουν στον χάρτη τα γεωγραφικά ονόματα που αναφέρονται στην περίληψη των προηγούμενων κεφαλαίων του έβδομου βιβλίου του Ηροδότου αλλά και στα κεφ. 101-104 (π.χ. Θερμοπύλες, Μαραθώνας, Ελλήσποντος, Αθήνα, Σάρδεις, Δορίσκος, Σπάρτη), να προσδιορίσουν την έκταση της περσικής αυτοκρατορίας σε σχέση με την Ελλάδα (χάρτης 1 στη σ. 41 του σχολικού βιβλίου) και να παρουσιάσουν την πορεία του Ξέρξη από τα Σούσα ως τον Δορίσκο (χάρτης 2 στη σ. 57 του σχολικού βιβλίου). Επίσης, καλούνται να συγκρίνουν την έκταση της περσικής αυτοκρατορίας με την αντίστοιχη της Ελλάδας και λαμβάνοντας υπόψη και τα αριθμητικά στοιχεία του κειμένου της ενότητας να καταγράψουν τα συμπεράσματά τους. Οι μαθητές της ομάδας των Γεωγράφων αξιοποιώντας το διαδίκτυο εντοπίζουν τον χάρτη της Περσικής αυτοκρατορίας.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να επισημάνουν πως η περσική αυτοκρατορία καταλαμβάνει μια τεράστια, αχανή έκταση, πολλαπλάσια της ελληνικής. Ο Ξέρξης, ως επικεφαλής της στρατιάς του, έχει να διανύσει μία μεγάλη και δύσκολη πορεία. Διαθέτει συντριπτική σε σχέση με τους Έλληνες υπεροχή, τόσο αριθμητική όσο και πλούτου, γεγονός που του δημιουργεί τη βεβαιότητα της σίγουρης επικράτησής του.

Ομάδα Ηθοποιών: Θα προσπαθήσουν να αναδείξουν τη δραματικότητα του διαλόγου αυτής της ενότητας αξιοποιώντας όσα στοιχεία του κειμένου παραπέμπουν σε σκηνοθετικές οδηγίες. Μπαίνουν στον Οδηγό εκπαιδευτικού για το Θέατρο και από τη σ. 21 διαβάζουν την παράγραφο που αναφέρεται στα παραγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας και στην επικοινωνιακή περίσταση. Πρόκειται ίσως για την ομάδα με το ευκολότερο θέμα, γι' αυτό και προσφέρεται για «αδύνατους» μαθητές.

4^η φάση διδασκαλίας (2^η διδακτική ώρα): Επεξεργασία της ενότητας από τους μαθητές

Στη φάση αυτή οι μαθητές συνεργάζονται, για να δημιουργήσουν την παρουσίασή τους. Ο φιλόλογος δρα συμβουλευτικά, καθοδηγώντας τις ομάδες, λύνοντας απορίες και βοηθώντας στην αίσθηση του χρόνου εκ μέρους των μαθητών. Η μέθοδος διδασκαλίας είναι μαθητοκεντρική, δηλαδή η γνώση παράγεται από τους μαθητές, που βοηθιούνται διακριτικά από τον εκπαιδευτικό να την «ανακαλύψουν». Όλες οι ομάδες καταγράφουν τις απαντήσεις τους σε λογισμικό παρουσιάσεων PowerPoint.

5^η φάση διδασκαλίας (3^η – 4^η διδακτική ώρα): Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εργασίας των ομάδων

Μετά την ολοκλήρωση της ομαδικής εργασίας η κάθε ομάδα μέσω ενός εκπροσώπου της, τον οποίο η ίδια ορίζει, παρουσιάζει τα αποτελέσματά της, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες σχολιάζουν, ρωτάνε, αμφισβητούν, συμπληρώνουν. Τελευταία η ομάδα των Ηθοποιών δραματοποιεί την ενότητα. Οι υπόλοιπες ομάδες παρακολουθούν ως θεατές και στο τέλος εκφράζουν την άποψή τους για την «παράσταση» και τους ηθοποιούς, προτείνοντας τεκμηριωμένα τρόπους βελτίωσής της.

6^η φάση διδασκαλίας (4^η διδακτική ώρα): Η διδασκαλία ολοκληρώνεται με τη συνοπτική παρουσίαση των κύριων σημείων της από τον φιλόλογο, την προσθήκη συμπληρωματικών στοιχείων και την ανάθεση των κατ' οίκον εργασιών. Αν ο υπολειπόμενος χρόνος το επιτρέπει, μπορεί να γίνει ενοποίηση των ομαδικών εργασιών και ανάρτησή τους με λογισμικό ελεύθερης ανάρτησης στο ιστολόγιο της τάξης ως το ενιαίο τελικό προϊόν των παράλληλων δράσεων των ομάδων.

Συμπεράσματα –Προτάσεις

Το εκπαιδευτικό σενάριο προτείνει μια αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας του Ηροδότου με την αξιοποίηση των ΤΠΕ, τις ομαδικές εργασίες και τις πρωτότυπες δραστηριότητες. Πρόκειται για μια «ευέλικτη» διδακτική πρόταση, με την έννοια της δυνατότητας τροποποίησης των δραστηριοτήτων και των φύλλων εργασίας ανάλογα με τη διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή, τα χρονικά περιθώρια, το γνωστικό επίπεδο των μαθητών κ.λπ. Οι γνωστικές απαιτήσεις του φιλόλογου πρέπει να είναι λελογισμένες και όχι υπέρμετρες, με δεδομένη την πίεση του χρόνου, τη μικρή ηλικία των μαθητών και την καινοτομία της διδακτικής μεθόδου. Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να διευκρινιστεί πως η υποεπάρκεια «Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό» περιλαμβάνει κατά το μεγαλύτερο μέρος επεξεργασμένο υλικό, το οποίο έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει ο διδάσκων κατά την παρουσίαση των ομαδικών εργασιών συμπληρώνοντας ή ενίοτε διορθώνοντάς τις, αλλά και ενδεικτικούς άξονες συζήτησης, γύρω από τους οποίους μπορούν να κινηθούν οι απαντήσεις των μαθητών. Η αξιολόγηση από τον καθηγητή αφορά κυρίως τον τρόπο με τον οποίο εργάζεται κάθε ομάδα, το έργο που παράγει και τον βαθμό υλοποίησης των στόχων που έχουν ήδη τεθεί. Οι εμπειρίες των μαθητών στη συγκρότηση και λειτουργία ομάδων κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς συμβάλλουν αποφασιστικά στην εξοικονόμηση πολύτιμου χρόνου. Επίσης, θεωρείται δεδομένο πως οι μαθητές διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις για την είσοδο και πλοήγησή τους στο διαδίκτυο αλλά και για τη δημιουργία των ψηφιακών πόρων.

Οι *Ηροδότου Ιστορίες* διδάσκονται κανονικά δύο (2) ώρες την εβδομάδα (σε συνεχόμενο δίωρο, εφόσον ο εκπαιδευτικός το επιθυμεί και καταστεί δυνατό) από την 1^η Μαρτίου μέχρι τον Μάιο σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. Ωστόσο, η σχολική πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική: Ο Ηρόδοτος διδάσκεται – αν διδάσκεται – στην Α΄ Γυμνασίου περιθωριοποιημένος από την ομηρική *Οδύσσεια*. Ο διαθέσιμος χρόνος μετά τη διδασκαλία της εισαγωγής (χρειάζονται τουλάχιστον δύο διδακτικές ώρες) για ορισμένες μόνο ενότητες του βιβλίου είναι ουσιαστικά ελάχιστος και απαιτείται αυστηρός προγραμματισμός και μεγάλη οικονομία χρόνου για τη συνεπή και σοβαρή διδασκαλία τους. Συνεπώς, η ασφυκτική πίεση του χρόνου ενδεχομένως να επηρεάσει την εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου, με την έννοια ότι ούτε ο διδάσκων θα είναι όσο θα πρέπει αναλυτικός λ.χ. στη χωροταξική και θεματική πλαισίωση της ενότητας ή στις οδηγίες του για τη συμπλήρωση των φύλλων εργασίας ούτε οι μαθητές θα διαθέτουν πολύ χρόνο για την επεξεργασία τους.

Θα μπορούσε το σενάριο να μετασηματιστεί στα πλαίσια μιας διαθεματικής εργασίας με θέμα την έννοια της ελευθερίας, όπως υποδεικνύεται στο σχολικό εγχειρίδιο, σ. 68. Σ' αυτή την περίπτωση οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και κατευθύνονται σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες για την αναζήτηση υλικού σχετικά με την ελευθερία σε άλλα χωρία των Ιστοριών του Ηροδότου, σε άλλα ποιητικά και πεζά κείμενα της αρχαιοελληνικής και

νεοελληνικής λογοτεχνίας, σε δημοσιογραφικά κείμενα με αφορμή κάποιο γεγονός της επικαιρότητας κ.λπ. Μια όμως τέτοιου είδους προσέγγιση στη συγκεκριμένη ενότητα του Ηροδότου θα παρουσίαζε αισθητές αποκλίσεις από τους διδακτικούς στόχους που καταγράφονται στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού, σ. 67, θα προϋπέθετε τη διάθεση περισσότερων διδακτικών ωρών στη συγκεκριμένη ενότητα (στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού, σ. 9, και στις Οδηγίες για τη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Γυμνάσιο για το σχολικό έτος 2018-2019, σ. 134) υποδεικνύεται η διάθεση μίας μόνο διδακτικής ώρας) και θα παρουσίαζε αυξημένο βαθμό δυσκολίας, οπότε θα ήταν προτιμότερο η συγκεκριμένη διαθεματική προσέγγιση να ανατεθεί στους μαθητές ως κατ' οίκον εργασία.

Αναφορές

- Asheri, D., & Lloyd, A. (2010). *Ηροδότου Ιστορίαι*, τ. 1, βιβλία Α-Β. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Bichler, R., & Rollinger, R. (2006). *ΗΡΟΔΟΤΟΣ. Εισαγωγή στο έργο του*, μτφρ. Μ. Κάισαρ. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ – Α. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ.
- Cartledge, P. (2004) «Ο Ηρόδοτος και οι «άλλοι»: σκέψεις για την αυτοκρατορία». Στο *Ίστορική. Ηρόδοτος. Δεκατέσσερα Μελετήματα*, επιλογή-επιμέλεια Α. Μελίστα, Γ. Σωτηροπούλου, (σ. 275-296). Αθήνα: Εκδόσεις ΣΜΙΛΗ.
- De Romilly, J. (2007). *Άνοδος και πτώση των κρατών κατά τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς*, μτφρ. Μ. Καρδαμίτσα-Ψυχογιού. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα.
- Dihle, A. (1998). *Οι Έλληνες και οι ξένοι*, μτφρ. Τ. Σιετή. Αθήνα: Οδυσσεάς.
- How, W. W. & Wells, J. (1980). *A Commentary on Herodotus*, v. II (Books V-IX), (pp. 164-5). Oxford: Oxford University Press.
- Raaflaub, A. K. (2007). «Φιλοσοφία, Επιστήμη, Πολιτική: ο Ηρόδοτος και οι πνευματικές τάσεις της εποχής του». Στο *Εγχειρίδιο Ηροδότειων Σπουδών*, μτφρ. Κ. Δημοπούλου, (σ. 153-187). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Romm, J. (2004). *Ηρόδοτος. Ο Ιστορικός και το Έργο του*, μτφρ. Π. Πολυκάρπου. Αθήνα: τυπωθήτω. ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ.
- Sancisi-Weerdenburg, H. (2007). «Η προσωπικότητα του Ξέρξη, βασιλέως των βασιλέων». Στο *Εγχειρίδιο Ηροδότειων Σπουδών*, μτφρ. Κ. Δημοπούλου, (σ. 522-531). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αλιφέρης, Γ. (1987). «Προβλήματα οργάνωσης και προσφοράς της διδακτέας ύλης των Ιστοριών του Ηρόδοτου», *Σεμινάριο* 8, 20-30. Αθήνα.
- Βακαλούδη, Α. (2012). *Μέθοδοι διδακτικής και αξιολόγησης στο σύγχρονο σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.
- Βουγιούκας, Β., & Κουτσούρης, Α. (1999). «Η διδασκαλία του Ηροδότου από μετάφραση». Στο *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία. Α΄ Τόμος*, Η βιβλιοθήκη του «ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ», (σ. 58-66). Θεσσαλονίκη.
- Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε στις 18 Μαΐου 2018, από <http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/fek303.pdf>
- Θεοφιλίδης, Χ. (2009). *Ρωγμές στο παγόβουνο της παραδοσιακής διδασκαλίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κακριδή, Ε. (1978). «Διάγραμμα διδασκαλίας Ηροδότου: VII 101-105». Στο *Εισηγήσεις. Η Αρχαία Ελληνική Γραμματεία από Μετάφραση. Η Νεοελληνική Γλώσσα και Γραμματεία*, (σ. 198-203). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ – Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως.
- Μαρκιανός, Σ. (1978). *Ερμηνευτική και μεθοδολογική προσέγγιση των κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας (με παραδείγματα από τον Ηρόδοτο)*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΗ.
- Μαρκιανός, Σ. (1994). *Η διδασκαλία των Ιστοριών του Ηροδότου*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ.
- Μαρωνίτης, Δ. Ν. (1964). *Ηροδότου Ιστορίαι. Κλειώ*. Αθήνα: Γκοβόστης.

- Μαρωνίτης, Δ. Ν. (1987). «Ο Ηρόδοτος ως ιστορικός και ως αφηγητής», *Σεμινάριο 8*, 12-19.
- Ρεγκάκος, Α. (2009). *Επινοώντας το παρελθόν. Γέννηση και ακμή της ιστοριογραφικής αφήγησης στην κλασική αρχαιότητα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σπανάκου, Ζ. (2007). *Αρχαία Ελληνικά (μτφρ.). Ηροδότου Ιστορίες. Α΄ Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Τσολάκης, Χ. (1999). «Η διδασκαλία του Ηροδότου από μετάφραση». Στο *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία. Α΄ Τόμος*, Η βιβλιοθήκη του «ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ», (σ. 66-78). Θεσσαλονίκη.

Παράρτημα

Αξιολόγηση - Κατ' οίκον εργασίες

Με τις κατ' οίκον εργασίες οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αφομοιώσουν αποτελεσματικότερα όσα διδάχθηκαν στο σχολείο, να οξύνουν την κριτική τους σκέψη, να καλλιεργήσουν δεξιότητες, να ενθαρρυνθούν να διαθέτουν ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου τους για εξωσχολική αναζήτηση της γνώσης. Επιπλέον, ο καθηγητής μπορεί να ελέγχει καλύτερα τον βαθμό εμπέδωσης των γνώσεων από τους μαθητές, να τους αξιολογεί αντικειμενικότερα αλλά και να αυτοαξιολογείται, με στόχο τη βελτίωση της διδακτικής-μαθησιακής πράξης Αναφέρουμε ενδεικτικά τρεις κατ' οίκον εργασίες με τη μορφή φύλλων εργασίας, μία από τις οποίες μπορεί να επιλέξει κάθε μαθητής.

1^ο Φύλλο Εργασίας

Οι μαθητές μπαίνουν στην ιστοσελίδα του [Αρχείου Καβάφη](#) και επιλέγουν διαδοχικά τους συνδέσμους: Ποιήματα Αναγνωρισμένα > Ο Δημάρατος (ανάγνωση). Μετά την ακρόαση του ποιήματος (ανάγνωση Γ. Π. Σαββίδη και Μίμη Σουλιώτη) απαντούν γραπτώς στην ερώτηση: Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τον Δημάρατο ο Καβάφης βρίσκεται σε συμφωνία ή σε αντίθεση με τον τρόπο με τον οποίο τον αντιμετωπίζει ο Ηρόδοτος;

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Προσέχουμε τη χρήση του επιθέτου: *μεγάλη* (στ. 9), το οποίο χαρακτηρίζει ποιοτικά την αδικία σε βάρος του Δημάρατος, και του επιθέτου: *ραδιούργον* (στ. 22), το οποίο δεν αποδίδει μόνο ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό στον Λεωτυχίδη, αλλά και εκφράζει την αιτία της φυγής του Δημάρατος. Για τον λόγο αυτό είναι συναισθηματικά φορτισμένο και υποκρύπτει πάθος και εκδικητικότητα. Επίσης, την αναφορά στη μεθόδευση καθάρσεως του Δημάρατος από τον Κλεομένη και τη βαριά προσβολή του από τον Λεωτυχίδη (στ. 10-16), εξαναγκάζοντάς τον να εγκαταλείψει τη Σπάρτη και να καταφύγει στον Δαρείο. Η ηθελημένη ασάφεια και αοριστία των τελευταίων στίχων, με τις αλλεπάλληλες κοφτές αρνήσεις των τελευταίων στίχων, αποδίδει εύστοχα τη σύγχυση στην καρδιά του Δημάρατος, που αποτελεί σύμβολο αδικημένου από την πατρίδα του, αλλά δεν είναι και αδίστακτος προδότης.

2^ο Φύλλο Εργασίας

Οι μαθητές μπαίνουν στην ιστοσελίδα του [Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας](#) και επιλέγοντας διαδοχικά τους συνδέσμους: ΨΗΦΙΔΕΣ > ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ > ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ > ΗΡΟΔΟΤΟΣ > ΗΡΟΔ 8.113.1-8.120.1 διαβάζουν το κεφ. 118 του όγδοου βιβλίου του Ηροδότου, όπου ο Ξέρξης κατά το ταξίδι της επιστροφής του στην Ασία κινδύνεψε από θαλασσοταραχή και ο κυβερνήτης του πλοίου τον συμβούλευσε, για να ελαφρώσει το πλοίο, να ρίξει στη θάλασσα τους Πέρσες υπηκόους που τον συνόδευαν· ο

Ξέρξης τους ζήτησε να δείξουν ποιος νοιάζεται για τον βασιλιά του και εκείνοι τον προσκύνησαν και άρχισαν να πηδούν στη θάλασσα. Στη συνέχεια απαντούν γραπτώς στην ερώτηση: Σε τι διαφέρει η υπακοή των Περσών υπηκόων στον βασιλιά τους από την υπακοή των Λακεδαιμονίων στον «δεσπότην νόμον», τον οποίο τρέμουν πολύ περισσότερο απ' ό,τι οι Πέρσες τον Ξέρξη, με βάση το VII 104;

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Ο νόμος επιβάλλει στους Σπαρτιάτες να αγωνιστούν μέχρι εσχάτων, για να διαφυλάξουν την ελευθερία τους, χωρίς να τους αφήνει περιθώρια άλλης επιλογής και δράσης. Η υποταγή τους στον *δεσπότην νόμον* δεν περιορίζει, αλλά διευρύνει την ελευθερία τους, αφού κάθε ενέργειά τους αποβλέπει στην πραγμάτωση της ελευθερίας ακόμη και με θυσία της ίδιας της ζωής τους. Αντίθετα, η υποταγή των Περσών στον νόμο του βασιλιά όχι μόνο περιορίζει, αλλά εκμηδενίζει κάθε περιθώριο ελευθερίας, καθώς πεθαίνουν όχι για την ελευθερία τους αλλά για τη ζωή του μονάρχη. Η διαφορά, λοιπόν, μεταξύ του περσικού και του σπαρτιατικού νόμου έγκειται κυρίως στον επιδιωκόμενο στόχο.

3^ο Φύλλο Εργασίας

Οι μαθητές μπαίνουν στο εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ: ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΕΣ, Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ» και ακολουθούν τις εξής πορείες: 1) Από τη αρχική σελίδα επιλέγουν: Εκστρατεία του Ξέρξη > Πορεία του Ξέρξη και στη συνέχεια από τον Σελιδοδείκτη ενημερώνονται για τα βασικά σημεία των λόγων του Δημάρατου 2) Από την αρχική σελίδα επιλέγουν: Ο κόσμος του Ηροδότου, όπου βλέπουν τα πραγματικά και τα υποθετικά ταξίδια του Ηροδότου, και: Πινακοθήκη, όπου βλέπουν χάρτες σχετικούς με το σχήμα της γης κατά τον Ηρόδοτο και κατά τον Εκαταίο τον Μιλήσιο 3) Από την αρχική σελίδα περιηγούνται κατά βούληση στο λογισμικό. Στο τέλος καταγράφουν τις εντυπώσεις τους.

4^ο Φύλλο Εργασίας

Οι μαθητές διαβάζουν τη μετάφραση του αποσπάσματος 251 DK του Δημόκριτου: «*Η φτώχεια μέσα σε δημοκρατική πολιτεία είναι τόσο προτιμότερη από τη λεγόμενη ευημερία των τυραννικών καθεστώτων, όσο προτιμότερη είναι η ελευθερία συγκρινόμενη με τη σκλαβιά*» και απαντούν γραπτώς στην ερώτηση: Να αναζητήσετε κοινά σημεία στις θέσεις του Δημόκριτου και του Ηροδότου και να τα σχολιάσετε.

Παράμετροι αξιολόγησης και σχετικό υποστηρικτικό υλικό

Αρχικά, επισημαίνονται τα κοινά σημεία ανάμεσα στα δύο κείμενα: Δημόκριτος: «*η ελευθερία είναι προτιμότερη από τη δουλεία*» - Ηρόδοτος VII 102: «*δεν υπάρχει περίπτωση να δεχτούν [ενν. οι Λακεδαιμόνιοι] ποτέ τις προτάσεις σου που αποσκοπούν στην υποδούλωση της Ελλάδας*» και VII 104: «*Γιατί είναι βέβαια ελεύθεροι [ενν. οι Λακεδαιμόνιοι]*». Επισημαίνουμε πως εξάιρεται η ιδέα της ελευθερίας, η οποία για τον Ηρόδοτο αποτελεί τη λυδία λίθο της αξίας ενός πολιτεύματος και δεν συμβιβάζεται με τον δεσποτισμό, τον οποίο ο ιστορικός καταδικάζει απερίφραστα, επειδή ακριβώς αναιρεί κάθε μορφή ελευθερίας. Αξίζει να τονιστεί πως για τον Ηρόδοτο η ελευθερία δεν είναι ασυμβίβαστη ούτε με την αθηναϊκή δημοκρατία ούτε με τη σπαρτιατική ολιγαρχία, γιατί δεν αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα ενός ορισμένου πολιτεύματος. Κάτω από αυτό το πρίσμα ο έπαινος της Αθήνας και της Σπάρτης, δύο διαφορετικών πολιτικών συστημάτων, για τη συμβολή τους στους αγώνες των Ελλήνων υπέρ της ελευθερίας κατά τους ελληνοπερσικούς πολέμους είναι απολύτως δικαιολογημένος.